

Forrás: barkaonline.hu

Ilia Mihály Tápé a világ közepe

Mindenkinek a szülőföldje a világ közepe, így nekem Tápé. De Tápén ezt hitelesítették is, a kocsmára ez volt fölírva: *Itt a világ közepe, Ki nem hiszi, lépje ki!* Más változatban meg így emlékeznek a kocsmái fal írására: *Itt a világ közepe, Ha nem hiszed, gyere be!* Ma már hiába keresné akárki is ezt a kocsmát, a föliratát, de még Tápét is az arra járó, Szeged elnyelte a falut, nagyon nagy akart lenni a város, a második legnagyobb az országban, olyan településeket béklyózott magához, mint Kiskundorozsma, Tápé, Szőreg, Szentmihálytelek, Algyő. A jobbára Árpád-kori települések szép nevei, hagyományai eltűntek Szeged kerületeiként.

Igaz, Algyő megmakacsolta magát, és amint lehetett, kiszavazta magát a város kebeléből, és olyan falut csinált magának a 20. század végén, hogy az a 21. században is példás lehet. Még színháza is van!

Tápé belenyugvással vette a várossal való kényszerű házasságát, mint annyi más istencsapást (tatárt és törököt), nagy bölcsen csak annyit mondanak a turkok (ahogy a szögedi írók nevezgetik a tápaikat): Kicsillötte magát a város, és idecsatlakozott hozzánk.

Tápének irodalma van, hiába tűnik el a térképről a neve, az irodalomban, festészetben megörökítődött, s ha olvassák ma Mikszáth Kálmánt, Tömörkény Istvánt, Juhász Gyulát, Móra Ferencet, Móricz Zsigmondot, Balázs Bélát, Féja Gézát, Ady Endrét, Radnóti Miklóst, Szepesi Attilát, Veress Miklóst, ha Munkácsy Mihály, Nyilasy Sándor, Heller Ödön, Kopasz Márta, Vinkler László, Dorogi Imre, Dinnyés Imre, Vlasits Károly képeit nézegetik, mindegyre ennek a falunak az embereit, különös színeit olvashatják, láthatják.

Tápé nem volt valami jó viszonyban nyolcszáz évig a várossal, mindig valami reménytelen versengésben volt Szegeddel. Ki akart bújni a jobbágyfalu helyzetéből, még pecsétet is hamisítottak ezzel a fölirattal: Tápé Nemes Falu Pecseti, és a közepére egy vízimadarat metszettek, amit ők gens madárnak neveztek, gondolván, hogy a latin gens (nemzetség) ilyesfajta jelzésével nemességüket bizonyíthatják. Féja Géza 1937-ben a *Viharsarok* c. művében ezt írja: „Az utolsó szegedi és az első tápéi ház egymást támogatják. E támogatás semmi esetre sem jelképes dolog. A közvetlen kapcsolat csupán külsőség, a belső kapcsolatok

ugyanis teljességgel hiányoznak a két közösség életéből... Tápénak Szeged külvárosává kellett volna alakulni, hiszen jóval messzebb falvak lakosságát is felszívja, vagy legalább is részben magához kapcsolja a szegedi nagyipar. Tápé azonban konokul falu marad s az iparosodó város tövében csaknem dacosan háziipart csinál. Tápé ugyancsak ítélet a modern Szeged magatartása felett. Szeged nem civilizálta s nem emelte magához a falut, hanem ellenállásra kényszerítette... Tápé ma is a mesék és hiedelmek, babonák s legendák, ősi házépítésmód és népviselet világa. A mai Magyarország tragikus társadalmi kettészakadását itt szemlélhetjük legmeggyőzőbben és letagadhatatlanul." Féja nem csak a személyes tapasztalatát összegezte a *Viharsarok* Tápéről szóló soraiban (én beszéltem vele, hiszen a *Tiszatájban* közölhettem írásait, emlékezett a tápai útjára), hanem már ismerte a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának munkálkodását, falujárását és falukutatásának eredményeit, többükkel jó kapcsolatban is volt. Ez a Buday György által inspirált kis szegedi egyetemi közösség a maga szakmai, irodalmi, művészeti munkálkodásával ugyanolyan magasra emelte ennek a falunak a hírét, mint az előttük járók (Tömörkény, Móra, Juhász és mások). Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Baróti Dezső, Tomory Viola, Buday, Tolnai Gábor, Erdei Ferenc, később Kiss Sándor, Katona Imre mind valami módon kapcsolódott Tápéhoz. És részben ezzel a körrel párhuzamosan működött egy szegedi egyetemi hallgató, fiatal tanár is a harmincas években már, Bálint Sándor, a magyar néprajz későbbi klasszikusa, akinek műveiben szinte állandó utalás van a tápai gyűjtésére, *Szegedi szótárának* alig van szócikke, amelyekben ne utalna tápai adatra.

Megható és példás jelenség, hogy a város hivatalossága mindig egy kicsit lenézte Tápét, ha csak lehetett, adóval sanyargatta vagy a tiszai komp díját emelte, vámokat vetett ki a városba piacra jövőkre (lásd Móra híres írását: *Balázs a bürgével*). Szeged legjobb értelmisége vagy 150 éven át megértéssel, szolidaritással hajolt e sajátos nyelvjárású, viseletű, magatartású kis közösséghez, és műveikben megörökítették mindennapjaikat, de úgy, hogy ezek a művek a magyar irodalom emblematikus darabjai lettek. Juhász Gyula köztük vette észre a magyar paraszt mély, naiv vallásosságát, és ez a zárkózott, szomorú ember még táncolt is egy tápai lakodalomban. (1920-ban *Tápai lagzi* címmel cikket írt erről az élményéről, nem a híres *Tápai lagzi* című verséről van szó!)

Sokszor idézik és közlik Móra kedves, játékos novelláját, melynek ez a címe: *Tápei diplomaták*. (Persze, Móra volt annyira ravaszdi, hogy Algyőnek is kedvezni akart, és ezt az írását *Algyői diplomaták* címmel is közölte!) De van Mórának egy regénye, a *Négy apának egy leánya*, amely *A festő halála* címmel is megjelent, és amelyben az egykori tápai festőművész barátja, Heller Ödön halála körüli dolgokat nyomozza. Bár az író tagadja, hogy Tápéről szólna a regénye, de hát minden tápai olvasója fölismeri az egykori falusi orvost, Boga doktort, a falusi plébánost (Bogoss volt az eredeti neve), a gyilkossággal megvádolt parasztházaspárt, a falu rajzában magát a valóságos Tápét. Magam különös érdeklődéssel olvastam mindig ezt a regényt, ez a falusi plébános keresztelt, ez az orvos gyógyított, és a gyilkossággal megvádolt parasztházaspár a rokonom volt.

A regényben szereplő Pengáló Mária tápai paraszttasszony volt, ő festette ki a Móra által igazgatott szegedi múzeum parasztszobáját. Furcsa dolog belépni egy regénybe a személyes élmények segítségével.

Féja ismerhette Móra Tápéről szóló véleményét, amit itt részletében idézek: „Mert itt van például Tápé. Hamarabb itt volt mint Szeged, és azt hiszem már Attila háznépinek is tápéiak árulták a gyékényszatyrot, már akkor is azért adták drágáért, mert drága a csizma. (Mérget vennék rá, hogy van is olyan tápéi, aki még most is abban a csizmában jár, amit akkor szabtak.) Egészen bizonyos, hogy ha Szeged ide nem ül a nyakára, akkor ma Tápé volna a metropolis, és Szeged volna a gyékényfonó. Így azonban Szeged elvett tőle mindent, s olyan nagyra dagadt, hogy Tápénak nem volt hova nőni. Kénytelen volt megmaradni a világ közepének. Mondják, hogy a régi nagykoksmára, amit hetvenkilencben elvitt a víz, még az

volt kiírva: itt a világ közepi, ki nem hiszi, lépje ki. És be kell neki érni azzal a dicsőséggel, hogy Szeged csak azért híres város, mert Tápéval határos. A történettudomány nem vesz tudomást Tápéről, és ezt Tápé azzal fizeti vissza, hogy nem olvassa az Akadémia történettudományi szakosztályának az értekezéseit. Én azonban ezzel nem látom elintézettnak a dolgot, azért szeretek körülnézegetni Tápé múltjában.” Amikor 1970-ben az akkor még önálló Tápén Bodó István tanácselnök elhatározta, hogy megírattja Tápé monográfiáját, és Juhász Antal barátommal elindítottuk ezt a munkát (amelynek egy vaskos kötet lett az eredménye 1971-ben, sok szerző munkája eredményeképpen), számomra a magyar irodalom tápai visszhangjából a legkedvesebb Ady Endréé volt, aki 1907. szept. 17-én a Budapesti Naplóban országos hírt adott Tápénak abból az alkalomból, hogy a falu nem küldött delegációt Pusztaszerre Árpád halálának ezredik évfordulójára. Adytól idézem: „Legendás turk ősünk, vezérünk, Árpád, Pusztaszer helyett, ahol megidézni próbálták, Tápén, itt a szomszédban jelent meg. Eljött azokhoz Árpád, akik Szvatopluktól, Zalántól, s a többi nem hiteles személyektől elvették ezt az országot. S Tápén a kupaktanácsban, egyszerű magyarok száján az országfogaló magyarság, tehát Árpád keserű igazsága szólalt meg: Nem megyünk Pusztaszerre, az urak ünnepére, nem megyünk. Ha Árpád apánk tudta volna, sohasem hozott volna ide bennünket. Ünnepeljenek a római pápa magyar püspökei, akiké lett a Pannoniáért fizetett aranyos nyergen és féken kívül a föld, a víz, a fű... Így beszéltek, de mindenesetre így gondolkodtak Tápé magyar és bölcs parasztjai, akiknek Árpád Tápén s mindenütt, ahol még nem Amerikában lakik, a magyar paraszt megőrzött valamit az Árpád-hagyományokból. Ezt az országot ma még talán meg lehet váltani. Árpád és Tuhutum országát meg lehetne talán még csinálni. De csak akkor, ha a tápei esküdtek több szava lesz, mint az újságfrázisokkal táplálkozó, úriszolga tápei jegyzőnek. Ha püspökbe és grófba belegázol Árpád és Tuhutum méltó utóda: a büszke magyar polgár és a még büszkébb magyar munkás.”

Nehogy azt higgyük, hogy Adyval elszaladt a képzelete, és újságírói túlzással idézte meg a tápai történetet. A Szegedi Híradó 1907. szept.15-i számában riport jelent meg ezzel a címmel: *Árpád és tápei magyarok*. Ady is innét értesülhetett a tápai vétőről. A riport szerint Bonyhai Sándor tápai jegyző az esküdtek és előjárók elé terjesztette a pusztaszeri ünnepségen való részvételt: „A jegyző előterjesztése után pedig egymás után emelkedtek fel a szónokok: Durmi Ferenc, Geczi János, Simó Sándor, Lukács István és azt fejtegették, hogy a közpénz nem arra való, hogy az uraknak sorfalat álljon. Áprádnak már szobrot emeltek, hát elégedjen meg vele, mit akar még. Aztán meg azért sem ünneplik Árpádot, mert az urak nem az ő jelöltjüket segítették győzelemre. Az egyik magyarból kitört a keserűség: Minek hozott bennünket ide Árpád. Hátha ott, ahun eleink vótak, jobb dógunk lött vóna. Nem fizettünk vóna annyi adót... Nem hurcolták vóna a gyerökeinket a kaszárnyákba, hogy csúnya osztrák tisztök komandírozzák őket... Amikor a jegyző a szégyent emlegette, azt válaszolták neki: Nohát vállaljuk a szégyönt, felelték a tápei magyarok és egy öreg szittya pedig odahujántotta: Mönjön ki-ki a saját abrakostarisznyájával, de a község pénzéből nem uraskodjék...”

Amikor Pusztaszeren egy történetileg nem igazolható legenda alapján létrehozták közpénzen az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékparknak keresztelt valamit, biztosan nem ismerték a tápai kupaktanács véleményét, de még Adyét sem.

Tápé nem létezik mint falu, de létezik a magyar művészetben mint jelkép. Az egykori Tápé Heller Ödönről (a tápai festőművésze) elnevezett művelődési házában (mint Varga Llosa indiánjai) összegyűlnek időnkint a régi és új tápaiak Molnár Mária könyvtáros, helytörténész vezetésével, és a régi Tápé történetéről, alakjairól beszélgetnek, a régi foglalkozásokat főlelevenítik, gyékényt szönek Móráné Révész Rozika tanítgatásával, s közülük már művész is került ki, a gyékényszobrász Török Gizella, akinek művei már nem csak a szögedi piacon láthatók, mint az egykori gyékényszövőké, hanem a világ kiállítótermeiben is. Ha a művelődési házból tánc dübögése, citeraszó és dalolás hangzik, akkor tudható, hogy a híres tápai néptáncosok vigadnak Török Józsefné irányításával. Heller és Nyilasy után van művész

most is Tápén, Simon Miklós festőművész és felesége, akik tűzzománc készítésére oktatják a tápai gyerekeket, és ha remek varrottakat láthat az ember néha a szegedi vagy a tápai kiállításon, akkor tudhatja, hogy Molnár Imréné tanítónő buzgó kis varró csapatának munkáit szemléli, és emlékezik Molnár Imre tanító úrra, akinek gyűjteménye a művelődési házban látható, mint egy kis múzeum, fényképek, tárgyak, a régi Tápé maradványai a Márta Pista kemencéje mellett. Tápé meghalt, de úgy látszik, hogy élni akar.

Amikor ezt írom, a számítógép mindegyre aláhúzza pirossal ezt a szót, hogy tápai. Pedig ez a helyes, ugyanis Tápé neve eredetileg mélyhangrendű volt, körülbelül így hangzott: Tapag, ezt őrizte meg a tápaik nyelve, olyan, mint a Makó, makai, Rábé, rábai. Ezt egyszer elmondtam Weöres Sándornak, aki remek szójátékot csinált rá. De ezt majd máskor írom meg.

